

on Wagneri loomingus ühest küljest hüppelaud tulevaste muusikadraamade maailma, ent eriti Lohengrini tegelaskuju käsitlemisel mõjub see ühtlasi nagu kummaline tagasivaade XVIII sajandi *opera seria* kangelaslikesse ja muinasjutulistesse süžeedesse.

Muud rollid olid esietendusel Estonia oma solistide päralt. Friedrich von Telramundi ja tema *femme fatale*'i Ortrudi osa laulsid Rauno Elp ja Helen Lokuta, kelle lähimineviku rollide seas seesuguseid antikangelasi polegi olnud – või vähemalt ei tule need esimesena meelde. Wagneri-pahalased eeldavad spetsiifilist näitlejatüüpi, mille jaoks Rauno Elp on vokaalselt ehk liigmahe. Kui lavastuses õnnestub solistide senist amplituud laiendada, siis seda parem. See läks tõepoolest korda Helen Lokuta puhul, kelle muud viimase aja osatäitmised ooperis ja operetis ei ole enamasti pakkunud säärast algainest mitmetahuliseks karakteriloomeks. Tema Ortrudis oli aga just sedalaadi „hambad säärde ja küüned näkku“ teravust, mida see kahepalgeline kuju kindlasti vajab. Kui lisada veel Dijkema lavastuse vereplekiline naturalism, linnuluud ja tuhamäed, siis jäi kõhedat draamat ülegi.

Isamaateemale on lavastuses prunette löödud. Sellest, mida Heinrich der Vogler avavaatuses nii hoolega maast otsib, ei pruugi vaataja öieti aru saada.

Dijkema ja Reindelli tõlgenduses on „Lohengrin“ asetatud või pigem jäetud keskaegsesse fantaasiamaailma.

Selge on aga, et nii käitub vaid poolearuline kuningas, kes kõlbab õigust mõistma või vägesid juhtima sama palju nagu pooletoobine vanem Lembitu mängufilmis „Malev“. Bass Priit Volmerile on see järjekordne kuningaroll, aga siiski mõneti teises võtmes kui eelmised. Paroodia kandub Heinrichilt spontaanselt üle heeroldile (Raiko Raalik), kes on selles lavastuses sarvekiivri kandja. Mustades räbalates kooriliikmed näevad välja, nagu oleksid käinud kumblemas Ida-Virumaa tuhamägedes. Nõnda toimivad nad ebaisikustatuna kui inimkujuline must auk, mis tegelasi vajadusel endasse imeb või sirmina kinni katab.

Dijkema „Lohengrinis“ on lava ruumikasutus paljutootav. Üksjagu on kõneldud sellest, kuidas Estonia kitsal laval on raske tantsupoognaid visata. Mõneti vähem teadvustatud omadus on lava sügavus, mida „Lohengrinis“ kasutati mõjusalt. Nii mõneski teises Estonia lavastuses on püütud tagaseina „lõhkuda“ videoprojektsiooniga, andes sellega ruumile tehisavaruse, samal ajal kui solistid on akustilise tabu kartuses kinnistatud lava esiossa. „Lohengrinis“ on lava tagaosas hirmust üle saadud,

pöörates akustilised puudused pigem eeliseks. Lava tagaosast ei kosta muidugi nii selgesti, aga just see annabki esitusele läheduse ja kauguse vaheldumise ruumilise tunde, mis sobib eriti „Lohengrini“ tuleku ja lahkumise ümber keerleva süžeeaga. Arvo Volmeri juhata tud orkester näitas lauljate suhtes üles armulikkust, nii et akustilise ülemvõimu pärast enamiku ajast võistelda ei tulnud.

Nagu Saksamaa on kinkinud maailmale Wagneri, nii pärineb sealt ka režiiteater ehk lavastaja loomingulist enesekehtestamist soosiv suhtumine. Kas viimati nimetatu on kingitus või õnnetus, saab hinnata muidugi vaid iga üksikjuhtumi põhjal eraldi. Et visandada Dijkema lavastusele kontekst, mõelgem paarile Wagneri-pühamus Bayreuthis jäädvustatud lavastusele. 2010. aastal Hans Neuenfelsi lavastatu sai rahvasuus tuntuks kui „Roti-Lohengrin“. Nimelt siblivad selles ringi inimöötu laboritid. Zooloogiline fantaasia sai jätku 2018. aastal, kui ameeriklane Yuval Sharoni lavastuses kandsid osalised kärbsetiibu ja tegevus toimus nähtavasti elektrialajaamas. Kenades pastelsetes toonides lavakujunduse taustal kannatas

ehk vaid tegelaste eritlus, kuna Elsa on Sharoni lavastuses siiski üsna üheplaaniline sinisilmne muinasjututegelane. Wagneri muusikateater, kus pühalik võib kergesti küllastuda enese paroodiaks, on režiiteatri viljelejate seas igatahes soositud mängumaa.

Dijkema läheb oma tõlgenduses eelnimetatutega võrreldes märksa konservatiivsemat teed, sest lavastuse visuaal püsib enamjaolt libretos kajastatud kujundite ringis. Läbivaks on valitud luige- või üldisemalt linnuteema: esimeses vaatuses linnukoljudega must tühermaa, kolmandas vaatuses Elsa ja Lohengrini pesapunumine ning laest laskuvad röövlinnuküünised. Kui Dijkema viikingikiivrid, karusnahad ja üleüldine süngus välja arvata, siis võib leida mõningase kokkupuutepunkti Werner Herzogi Bayreuthi-lavastusega 1980. aastate lõpust – kui mitte muus, siis vähemalt selles, et mõlemale näivad eriti meeldivat loodusmetafooreid ja tehitud.

Estonia „Lohengrin“ on tuhande lavastus, kus puhtaks ei jää peale luigerüütli mitte kellegi valge rinnaesine. Siiski pole kahtlust, et „Lohengrin“ on mängukavale tugev täiendus, ja fuajees luigetopist tähelepanelikult uurinud ooperiküllastaja sai targemaks teadmise võrra, et laululuige nimetus on ladina keeles *Cygnus cygnus*.

Ainulaane kogemus noortele džässmuusikutele

Alati juhtub projekti käigus, et noored õpivad üksteist tundma, saavad sõpradeks ja mõnel juhul hakkavad tihedat koostööd tegema.

Euroradio Jazz Orchestra ehk Euroradio džässorkestri (dirigent Jievaras Jasinskis) kontserdid 26. ja 27. V Kaunase Filharmoonia saalis ja Vilniuse Noorsooteatris.

IVO HEINLOO

Ajal, mil Euroopas käib sõda, on ühtsuse ja solidaarsuse sõnum päevakohasem kui kunagi varem. Seda sõnumit väljendab hästi Euroradio džässorkester – igal aastal ainult üheks nädalaks sündiv rahvusvaheline suurprojekt ja bigbänd.

Euroopa Ringhäälingute Liidu liikmesmaade noortest muusikutest koosnev Euroradio džässorkester on pika traditsiooniga. Projekti alguspunktiks võib pidada 1965. aastat, mil alustati EBU Big Bandi nime all. Läbi aastakümnete on projekt olnud eri nimesid, kuid idee on alati olnud sama – ühendada Euroopat muusika abil. Eurovisioni kõrval on see EBU üks suuremaid ettevõtmisi ja džässmuusika valdkonnas kindlasti kõige suurem.

Noori, alla 30aastasi muusikuid valivad orkestrisse EBU raadiojamaade džässitoimetajad. Eestist on aastate jooksul orkestris osalenud Raivo

Tafenau, Kadri Voorand, Peedu Kass, Joel Remmel, Aleksander Paal ja paljud teised. Sel aastal mängis orkestris klaverit ja süntesaatorit Pärnust pärit ning praegu Taanis õppiv pianist ja džässmuusik Rahel Talts.

Tänavu korraldas Euroradio džässorkestri kontserte Leedu raadio LRT Klasika. Nädala jooksul tehti Vilniuses proove ning nende kulminatsioonina anti 26. ja 27. mail kontserdid Kaunase Filharmoonia saalis ja Vilniuse Noorsooteatris. Vilniuse kontsert oli ühtlasi festivali „Vilnius Mama Jazz“ programmi osa. Festival pole küll nii silmapaistev kui meie „Jazzkaar“, kuid siiski üks Balti riikide olulisemaid džässisündmusi, kus läbi aastate on esinenud ka tõelisi superstaare, näiteks John Scofield, Chick Corea ja Bill Frisell. Eesti muusikutest esines sel aastal festivalil oma ansambliga ka Maria Faust.

Euroradio džässorkestri kontserdid Kaunases ja Vilniuses võttis publik vastu äärmiselt soojalt. Bigbändile telliti seekord uudisteos leedu silmapaistvalt noorema põlvkonna heliloojalt Jievaras Jasinskiselt. Jasinskise sõnul oli see talle ühe unistuse täitumine. Nimelt mängis

Jasinskis ise viis aastat tagasi samas orkestris trombooni, kui kontsert toimus Lätis. Noortele muusikutele on selles projektis osalemine ainulaane ja väga kasulik kogemus ning nii sai ka Jasinskis inspiratsiooni, et kirjutada tänavu spetsiaalselt orkestrile süidilaadne umbes 70 minuti pikkune uudisteos.

Teos „P(i)e(a)ce of Vilnius“ valmis Vilniuse 700. aastapäevaks. Jasinskisele meeldib luua muusikat numbrikombinatsioonidest lähtuvalt ja nii sai ka selle süüdi algimpulsiks aastaarv 1323 – Vilniuse asutamise aasta. Viieosalises teoses on polürütmia, minimalismi, aga ka leedu mitmehääle rahvalaulu *sutartinės*'e mõjutusi. Jasinskisele oli oluline, et kõik muusikud saaksid oma oskusi demonstreerida, seega tuli teosesse mahutada koguni 18 soolot. Võibolla lõhkus see teose terviklikkust, kuna soolod on eriti teose lõpuosas üsna tihedalt üksteise otsa lükitud, kuid

sellegipoolest oli tegu kõige tugevama Euroradio džässiorkestri jaoks kirjutatud teosega, mida ma viimasest kümnest aastast mäletan.

Kuna Jievaras Jasinskis ei ole varem eriti dirigeerimisega kokku puutunud, siis oli olukord talle uudne ja põnev. Jasinskis ütles intervjuus, et klassikalised bigbändid üldjuhul dirigenti ei vaja, aga tema tahtis luua muusikat, kus dirigendil oleks otsustav osa. Jasinskise dirigeerimine meenutas maalimist või joonistamist: ta justkui mängis orkestrit, nii nagu mängitakse mõnd instrumenti, samal ajal lubas muusikutele üsna palju ise otsuseid vastu võtta ja improviseerida.

Orkestris oli sel aastal 18 muusikut 15 riigist. Alati juhtub projekti käigus, et noored õpivad üksteist tundma, saavad sõpradeks ja mõnel juhul hakkavad tihedat koostööd tegema. See intensiivne nädal kujunes kindlasti kõigile osalistele unustamatuks.

Jievaras Jasinskis tahtis, et kõik muusikud saaksid oma oskusi demonstreerida, seega tuli teosesse mahutada koguni 18 soolot.